

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ה משנה יג****ארבע מדות בנותני צדקה - מאמר א**

אבות (פ"ה מ"ג) ארבע מדות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע, ע"כ.

בפי' הרע"ב (שם) **ארבע מדות בנותני צדקה, כלומר בנתינת הצדקה. ולא בנותני צדקה ממש, דהא איכא בהו מי שאינו נותן. וכן בסמוך** (שם מ"ד) **בהולכי לבית המדרש, היינו בהליכת בית המדרש וכו' עכ"ל.**

א-

בפי' הרמב"ם (שם) התבונן איך קרא המופלג ברחמנות, אשר אינו מסתפק במה שמרחם הוא לבדו עד שיוסיף על ידי אחרים - חסיד, וקרא האכזר - רשע, עכ"ל.

ב-

ובפירוש רבינו יונה (שם) ארבע מדות וכו' רוצה שיתן ולא יתנו אחרים - רוצה כל הטובה והשבח לעצמו ואין רצונו בתועלת הבריות יתנו אחרים והוא לא יתן שהוא כילי יתן ויתנו אחרים חסיד וז"ש

שלמה המלך ע"ה "נפש ברכה" (משלי יא כה) שנותן הצדקה בעין יפה "תדושין", אבל המורה הוא טוב יותר שהוא אדם שמורה לאחרים ומלמד אותן שיתנו צדקה שרוצה ליתן ויתנו אחרים וזהו "גם הוא (ירוח) [יורא]". וכן אמר ישעיה (לכ ה) "ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום", כלומר יועץ בעצמו ליתן, וגם הוא על נדיבות יקום על נדבות של אחרים שאומר להם לעשות כמוהו, עכ"ל.

ג-

בפי' דרך חיים (שם) ארבע מדות בנותני צדקה. יש לשאול שאמר ד' מדות בנותני צדקה ואמר אחר כך לא יתן ולא יתנו אחרים ואם כן אינו נותן צדקה, **ועוד קשה** שאמר הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים דבר זה אין סברא שרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, שאם הוא רוצה שיתן כ"ש שרוצה שיתנו אחרים. ופירוש זה כי מה שאמר בנותני צדקה כלומר שמוטל עליהם שיתנו צדקה, ויקראו נותני צדקה כאשר מוטל עליהם הצדקה.

ומה שאמר הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, נראה שאין לפרש משום שעושה צדקה ליוהרא ולכבוד בעלמא ולפיכך אין רוצה שיתנו אחרים, דזה לא שייך לומר עינו רעה בשל אחרים, דהא גם עינו בשלו רעה רק שאומר שיתן בשביל יוהרא בעלמא ובלאו הכי היה עינו רעה. **אבל נראה דהכי פירושו** שהוא אדם שמהנה אחרים ומתוך כך עינו רעה שיתנו אחרים כיון שהוא מהנה תמיד אחרים אם יתנו הרי הם יהיו חסרים. ולפיכך אמר שהוא אוהב אחרים כל כך עד שעינו רעה אם יתנו אחרים, רק הוא רוצה ליתן:

ועוד יש לפרש, כי לפעמים יש בו שתי מדות שהוא נדיב לב מאוד כגון לתת להקדש שלא שייך בזה רע עין, כי רע עין הוא שייך לומר שעינו רעה שלא יהנה אחר ממנו כלום ולפיכך בנתינת צדקה לאחר עינו רעה, ולפעמים הוא נדיב כל כך שמכריע נדיבת לבו על מדת עין רעה שעינו רעה בשל אחרים, ורוצה שיתן ואינו רוצה שיתנו אחרים דהא לא שייך כאשר יתנו אחרים נדיבת לב והוא בעל עין הרע, ולכך מצד עין הרע שבו אין רוצה שיתנו אחרים. והשתא הוי שפיר רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים.

וקשה למה לא יתן ויתנו אחרים עינו רעה בשלו ולמה לא נקרא רשע שהרי מונע עצמו מן הצדקה, ומפני שהוא רוצה שיתנו אחרים וכי בשביל זה יצא מידי רשעתו. וגם זה אין קשיא כי אין הכונה שאומר שיתנו אחרים, רק הוא משתדל בכל כחו ומטריח עצמו מאוד שיתנו אחרים, ואין ראוי שיהיה נקרא רשע כהאי גונא שאין רשע רק מי שהוא רע לבריות וזה אינו רשע לבריות רק טוב לבריות שהרי מטריח מאוד שיתנו אחרים, רק מה שעינו רעה בשלו ובשביל כך אינו רוצה שיתן אבל רשע לא שייך לקרותו כיון שהוא משתדל שיתנו אחרים.

ויש מקשים בסיפא דקאמר 'יתן ויתנו אחרים חסיד' מה חסידות יש כאן הרי מחויב שיתן צדקה, ובשביל שמקיים מצות צדקה אין ראוי שיהיה נקרא חסיד רק שאינו רשע.

אבל לפי מה שפירשנו לא יקשה כלל, כי מה שאמר יתן ויתנו אחרים היינו שהוא משתדל בכל כחו שיתנו אחרים מטריח ויעשה אחרים שיתנו, והיה די שיאמר אני אתן מה שהש"י צוה אותי אבל לטרוח עצמי שיתנו אחרים כיון שכבר עשיתי המוטל עלי, וכהאי גוונא אינו

בספר עבודת ישראל (ליקוטים שם) ארבע מדות בנותני צדקה הרוצה

שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים וכו'. רצה לומר שאינו ממציא לאחרים מצוה זו הנתינת צדקה. כי האדם צריך לראות שגם אחרים יקיימו מצות הבורא יתברך שמו, וכדאיתא בש"ס (בבא בתרא ט א) גדול המעשה יותר מן העושה, **ועל כן שכשרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, אזי אינו עושה הצדקה רק להתפאר על בני אדם:**

יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו, **יתן ויתנו אחרים חסיד, לא יתן ולא יתנו אחרים רשע. ומקשין העולם** אמאי קרי להו נותני צדקה, **והרע"ב בפירושו מיישב זה.** גם העולם מתרצין על דרך דאיתא בש"ס (בבא בתרא ח ב) ממשכנין על הצדקה.

אבל האמת יורה דרכו, דהכל סובב על ענין ראשון ודיבור ראשון, והכי קאמר, הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן, או גם שלא יתנו אחרים, ודעתו הוא מרוצה שבחפצו היה שלא יהיה אף עני אחד בעולם עד שלא יצטרך ליתן לו צדקה מכיסו וממעשי ידיו ומיגיע כפו, אך רצונו שלא יתנו אחרים גם כן שלא יהא בוש בדבר זה, ואם היה באפשרי שלא יתן שום אדם בעולם גם הוא נמנה עמהם, אך זה אי אפשר שתתמלא רצונו, כלום יש אדם בישראל שלא יתן צדקה, ומכח זה הוא מוכרח גם כן ליתן, נמצא הוא מנותני צדקה ורצונו שלא ליתן:

גם יש כמה בני אדם אשר ימנעו מנתינת הצדקה, וה' יתברך דורש טובתם ומשלח להם איזה סיבות ומאורעות בעולם, שעל ידי זה יתן אל לבו לחלק משלו לעניים ואביונים, והרי זה כמכריחו לזה והוא מנותני צדקה, אבל לבו חלוק שרצונו היה שלא ליתן ולא עלה על דעתו זאת מעולם, וכל זה היה בתנאי קודם למעשה בהיות שעל כל פנים אחר כך כשנותן הצדקה הן מחמת הבושה הן מחמת הסיבות המתרגשות לו, על כל פנים לא יתחרט אחר כך על נתינת הצדקה ולא יהא לבו כואב, אז יהא נחשב על כל פנים מנותני צדקה. למשל כשאירע לו איזה סיבה והוא למען הזכירו לתשלום מעשה הצדקה אשר נקצבת לו מראש השנה והוא נותן הצדקה ולא נתפא מזו הסיבה הבאה לו לא ירנן כלל, רק יחשוב שזו הצדקה התחייבתי כבר ליתן רק שלא הייתי זוכר, ועכשיו אודה לה' יתברך שהזכירני ולא אהיה בעל חוב וזו הסיבה יקבל באהבה, כי בודאי מאת ה' יצא הדבר אז הוא מנותני הצדקה.

אבל כשמתחרט על הצדקה שנתן, לבעבור שלא נתפא מרעתו, נמצא בועט בה' יתברך כביכול, וזה אינו נחשב כלל בנותני צדקה. **ולזה קראו התנא רשע ולא רע, כי רע הוא הגרוע מכולם, אבל זה עדיין יש בו מאותיות הקדושים הוא השי"ן, רומז לשלוש אבות ישראל אברהם יצחק ויעקב. והוא כי בודאי מי שהוא מזרע ישראל בודאי לא ירפה ממצוות ה' כלל, רק היצר שבקרבו הוא המחלישו בעבודת ה' יתברך, עכ"ל.**

לתגובות והערות ולקבלת הגליון 'באר התורה':

a0527677650@gmail.com